

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Atsižvelgimo į vyresnio amžiaus žmonių poreikius

(2009/C 77/26)

Europos Komisija, vadovaudamasi Europos bendrijos steigimo sutarties 262 straipsniu, 2008 m. vasario 18 d. nusprendė pasikonsultuoti su Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu dėl

Atsižvelgimo į vyresnio amžiaus žmonių poreikius.

Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto darbo šiuo klausimu organizavimą, 2008 m. rugsėjo 11 d. priėmė savo nuomonę. Pranešėja Renate Heinisch.

447-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2008 m. rugsėjo 17–18 d. (rugsėjo 18 d. posėdis), Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 106 nariams balsavus už, 32 — prieš ir 20 susilaukusių.

1. Santrauka ir rekomendacijos

1.1 Pagrindimas

1.1.1 Visoje Europoje vykstantiems demografiniams pokyčiams būdinga tai, kad labai padaugėjo vyresnio amžiaus žmonių, o bendras gyventojų skaičius mažėja⁽¹⁾. Taryba ne kartą išsakė savo nuomonę senėjimo klausimu. Šios tendencijos įvairiuose regionuose yra skirtingos. Taigi Europos Sąjungai tenka spręsti dideles socialines problemas⁽²⁾. Iki 2008 m. pabaigos Komisija priims komunikatą, kuriame bus teikiami pasiūlymai, kaip geriau atsižvelgti į senėjančios visuomenės gyventojų poreikius naudojantis struktūrinių fondų parama.

1.1.2 Šioje nuomonėje daugiausia dėmesio skiriama senėjančių gyventojų pripažinimui, vertinimui, jų diskriminavimo prevencijai ir orumo užtikrinimui. Reikia pripažinti, kad vyresnio amžiaus žmonės gebėjimų, finansinių garantijų, sveikatos ir socialinių poreikių požiūriu nėra vienalytė grupė, todėl politikai ir paslaugų teikėjai turėtų atsižvelgti į tai, kad negalima vadovautis vienu visiems tinkančiu sprendimu ar skirstyti žmones pagal amžių.

1.1.3 Todėl šioje nuomonėje svarstomi įvairūs klausimai, svarbūs asmenims nuo tada, kai jie oficialiai išeina į pensiją, iki gilios senatvės. Tai, suprantama, apima vyrus ir moteris, vyresnio amžiaus žmones su negalia ir vyresnio amžiaus žmones iš imigrantų šeimų, nors jie atskirai nepaminėti.

1.1.4 Nuomonėje neanalizuojamos vyresnio amžiaus darbuotojų ir priklausomų vyresnio amžiaus žmonių, kuriems reikalinga priežiūra, problemos, nes šiais klausimais jau pateikta daug

(1) Žr., pvz., Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyriaus informacinį pranešimą CES 930/99 galutinis. SEC (2007) 638 Komisijos tarnybų darbo dokumentas „Europe's Demographic Future: Facts and Figures“.

(2) Žr. COM(2006) 571, 2006 10 12; SEC(2007) 638; EPC & EC (GD ECFIN): „The impact of ageing on public expenditure“, Special Report no 1/2006.

pasiūlymų⁽³⁾. Tačiau EESRK norėtų pabrėžti „gyvenimo ciklą“ orientuoto požiūrio į senėjančią visuomenę svarbą siekiant išvengti diskriminavimo ir stereotipų ir pabrėžti integruotos keletą kartų apimančios politikos būtinumą.

1.1.5 Kad vyresnio amžiaus žmonės galėtų toliau dalyvauti visuomenės gyvenime ir gyventi oriai, jiems būtinos finansinės garantijos ir galimybė savanoriškai imtis prasmingos veiklos, pavyzdžiui, mokyti visą gyvenimą, turėti darbą, imtis savanoriškos veiklos ir naudotis naujomis technologijomis. Be to, transporto, energijos, būsto ir sveikatos priežiūros paslaugos turėtų būti teikiamos, įperkamos ir prieinamos.

1.2 Rekomendacijos

1.2.1 Siekdamas užtikrinti, kad mieste ir kaime gyvenančių vyresnio amžiaus žmonių (kurių daugėja) gyvenimo sąlygos būtų tvarios, kad keičiantis bendrosms sąlygoms jie galėtų imtis įvairios veiklos, Komitetas ragina imtis šių priemonių:

- reguliariai rengti **ataskaitas apie padėtį** valstybėse narėse ir regionuose,
- **rinkti ir skleisti** valstybių narių **geriausios patirties pavyzdžius**,
- remti **naują vyresnio amžiaus įvaizdį**, kuriuo pripažįstama vyresnio amžiaus žmonių (tarp jų migrantų) gyvenimo patirtis, o politikoje, ekonomikoje ir visuomenėje rodoma pagarba amžiui,
- žiniasklaidos kampanijos „Aktyvus senėjimas“,

(3) EESRK nuomonė Pagyvenusių darbuotojų užimtumo didinimas ir pasitraukimo iš darbo rinkos vėlinimas, 2004 12 16, pranešėjas Dantin (OL C 157, 2005 6 28); EESRK nuomonė Socialinės apsaugos modernizavimas siekiant kokybiškos, prieinamos ir tvarios sveikatos priežiūros bei ilgalaikės priežiūros: parama nacionalinės strategijos kryptims taikant atvirą koordinavimo metodą, 2004 10 28, pranešėjas Braghin (OL C 120, 2005 5 20); EESRK nuomonė dėl pacientų teisių, 2007 9 26, pranešėjas Bouis (OL C 10, 2008 1 15); EESRK nuomonė dėl senyvo amžiaus žmonių orumą žeminančio elgesio, 2007 10 24, pranešėja Heinisch (OL C 44, 2008 2 16); EESRK nuomonė dėl ilgalaikės priežiūros visiems ir ilgalaikės pagyvenusių žmonių priežiūros sistemų tvaraus finansavimo užtikrinimo, 2008 3 13, pranešėja Klasnic (OL C 204, 2008 8 9).

- visų pirma **būtina imtis priemonių** šiose srityse: visuotinės svarbos paslaugos, infrastruktūra, prekių ir paslaugų teikimas, finansavimas, būstas, sveikatos paslaugos, pasirengimas paskutiniam gyvenimo etapui ir dalyvavimas visuomeniniame gyvenime.

Skiriama **valstybėms narėms, Europos Parlamentui, Regionų komitetui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui.**

- Prie Europos Komisijos ekspertų grupės, nagrinėjančios demografinius klausimus, suformuoti papildomą **ekspertų grupę „Senėjimas“** ⁽⁴⁾,
- įsteigti **Europos aljansą „Aktyvus gyvenimas senatvėje“** prie „Europos šeimų aljanso“ ⁽⁵⁾, kuris tarp kitų priemonių rengtų europinius seminarus ir konferencijas,
- įsteigti **Europos senėjimo problemų tyrimo centrą**, kuris rinktų, apibendrintų informaciją ir ja keistųsi, nustatytų tolesnių tyrimų poreikį ir būtiną paramą,
- sukurti tarpdalykinę **temą „Amžius“**, kuriai būtų skirtas atskiras biudžetas Aštuntojoje bendroje mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros programoje,
- sukurti **Europos internetinį portalą**, kuriame būtų pateikta visų generalinių direktoratų informacija, skirta plačiai visuomenei apie priemones, susijusias su senėjimu,
- sukurti **vietais, regionų ir nacionalinius internetinius portalus** remiantis Europos internetiniu portalu,
- remti **demografijos fondą** ⁽⁶⁾ iš struktūrinių fondų finansiskai atlyginant regionams, kurie energingai imasi priemonių demografiniams pokyčiams įveikti (pvz., aktyvi šeimos politika),
- **papildyti** naujais prioritetais **mokymosi visą gyvenimą programą**, skirtą rengti globėjus, padedančius pereiti iš vieno gyvenimo etapo į kitą.

Skiriama **ES Tarybai pirmininkaujančioms valstybėms, Europos Parlamentui, Europos Komisijai.**

1.2.2 Norint tai pasiekti, būtina taikyti tvarios vadybos metodą, kuris kartu padėtų įgyvendinti Lisabonos strategiją dėl ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo.

⁽⁴⁾ Komisijos sprendimas 2007/397/EB.

⁽⁵⁾ Žr. http://europa.eu.int/comm/agriculture/capreform/wine/index_en.htm.

⁽⁶⁾ Žr. EESRK nuomonės dėl ketvirtosios ekonominės ir socialinės sanglaudos ataskaitos (2007 12 13) 4.5.2 punktą, pranešėjas Derruine (OL C 120, 2008 5 16).

2. Bendrosios pastabos

2.1 Šioje tiriamojoje nuomonėje aptariami veiksmai, kurių būtina imtis Europos regionuose šiuo klausimu. Visose valstybėse būtina perskirstyti turimus išteklius ⁽⁷⁾, tai susiję su didesne našta miestų ir kaimo vietovių gyventojams. Kartu iškyla didžiulis vietos infrastruktūros prisitaikymo prie šių pokyčių ⁽⁸⁾ poreikis. Visų pirma reikia novatoriškų ir integruojančių koncepcijų, užtikrinančių, kad regionai ir bendruomenės atitiks demografinius pokyčius.

3. Sritys, kuriose reikia imtis veiksmų

Turi būti sukurta keletas pagrindinių sąlygų siekiant užtikrinti, kad vyresnio amžiaus žmonės gyventų saugų, sveiką ir aktyvų gyvenimą. Paminėtinos šios sritys:

3.1 Visuotinės svarbos paslaugos

3.1.1 Visuotinės svarbos paslaugos yra būtina sąlyga kalbant apie pagarbą žmogaus orumui ir užtikrina asmens teisę į visapusišką jo pagrindinių teisių išsaugojimą. Tai padeda piliečiams realiai įgyvendinti savo teises. Kalbant konkrečiau, šios paslaugos, be kitų dalykų, turi įtakos tiek teritorijų planavimui, tiek ir aplinkai ⁽⁹⁾, ypač vietos infrastruktūrai. Mažėjant gyventojų skaičiui, ypač kaimo vietovėse ⁽¹⁰⁾, ateityje kai kurios svarbios paslaugos ekonominiiais sumetimais nebus teikiamos arba bus neįperkamos, jų bus visiškai atsisakyta arba jos neatitiks pakitusių poreikių. Kalbama apie pagrindinių paslaugų užtikrinimą ir jų prieinamumą visiems gyventojams, ypač atsižvelgiant į specifinius vyresnio amžiaus žmonių ir žmonių, kuriems reikalinga pagalba, poreikius. Tai apima šias sritis:

- apsirūpinimas energija, ypač elektros energija, dujos ir šildymas,
- vandentvarka, atliekų tvarkymas ir atliekų prevencija,
- viešųjų erdvių saugumas ir švara,
- viešosios tarnybos ir administravimas.

⁽⁷⁾ Žr. EESRK nuomonę dėl gyventojų senėjimo poveikio ekonomikai ir biudžetui (2007 3 14), pranešėja Florio (OL C 161, 2007 7 13) ir EESRK nuomonę Demografinių pokyčių tyrimų poreikis — pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybė ir technologijų poreikis (2004 9 15), pranešėja Heinisch (OL C 74, 2005 3 23).

⁽⁸⁾ Žr. EESRK nuomonę dėl visuotinės svarbos paslaugų nepriklausomo vertinimo (2008 2 14), pranešėjas Hencks (OL C 162, 2008 6 25).

⁽⁹⁾ Žr. EESRK nuomonę dėl struktūrinės politikos poveikio ir pasekmių Europos Sąjungos sanglaudai (2007 1 18), pranešėjas Derruine (OL C 93, 2007 4 27) ir dėl teritorinės darbotvarkės (2007 4 25), pranešėjas Pariza (OL C 168, 2007 7 20).

⁽¹⁰⁾ Pz., Prancūzijos, Ispanijos ir Portugalijos, Rytų Vokietijos kaimo vietovėse, kelete Rytų Europos regionų ir atokiuose Švedijos ir Suomijos regionuose. Žr. „The Spatial Effects of Demographic Trends and Migration“, EŠPON projektas 1.1.4, galutinė ataskaita 2002.

3.1.2 Transporto infrastruktūra ir prekių tiekimas bei paslaugų teikimas kasdieniniams poreikiams patenkinti

Nepriklausomumas ir judumas yra pagrindinės sąlygos gyvenimo kokybei ir aktyvumui vyresniame amžiuje užtikrinti ⁽¹¹⁾ ⁽¹²⁾. Tam būtini šie dalykai:

- pasiekiamumas ir galimybė be kliūčių nuvykti į parduotuves, kuriose galima prieinama kaina nusipirkti kasdieninio vartojimo prekių, taip pat nuvykti į pašta, banką, vaistinę, kapines, visuomeninius pastatus ir įstaigas, ypač vietos savivaldybės įstaigas, kurios skirtos dalyvavimui visuomenės gyvenime, pvz., patekti į institucijas, piliečių biurus, konsultavimo tarnybas ir kt.,
- viešojo transporto (VVKT) prieinamumas, pasiekiamumas ir galimybė naudotis juo prieinama kaina;
- užtikrinti transporto paslaugas, visų pirma retai gyvenamuose regionuose;
- viešųjų erdvių (šaligatvių, sėdėjimo vietų, gatvių apšvietimo, eisimo saugumo ir kt.) prieinamumas ir galimybė jomis naudotis.

3.1.3 Būstas

Dabartinė būstų pasiūla ne visada atitinka senėjančios Europos visuomenės, kurios didžioji dalis gyvena savarankiškai nuosavame būste, poreikius. Naujų būstų projektuose ir nustatant standartus turi būti atsižvelgiama į vyresnio amžiaus žmonių fizinių, juslinių ir protinių gebėjimų mažėjimą, taip pat būtina naudoti energijos ir technologijos požiūriu paveiktas sistemas (pvz., kasdienį gyvenimą palengvinanti aplinka, „Ambient Assisted Living“), kad vyresnio amžiaus žmonės ir toliau galėtų savarankiškai gyventi. Toks požiūris praverstų visoms kartoms.

Valstybių narių institucijos, atsakingos už būsto poreikių tenkinimą, turėtų pasirūpinti, kad būtų teikiamos paslaugos pritaikant dabartinį būstą, ir remti naujas koncepcijas, susijusias su būsto projektavimu ar bendruomeniniu gyvenimu, įskaitant reikiamas finansines ir teises priemones.

3.1.4 Sveikatos priežiūra

Žmonėms senstant patikima sveikatos priežiūra netoli gyvenamosios vietos ir pritaikyta vyresnio amžiaus žmonių poreikiams, tampa vis svarbesnė ⁽¹³⁾. Tokiai sveikatos priežiūrai iškyla rimta

⁽¹¹⁾ Žr. EESRK nuomonę dėl Žaliosios knygos „Nauja mobilumo mieste kultūra“ (2008 5 28), pranešėjas Barbadillo Lopez, (OL C 224, 2008 8 30), AGE — Europos pagyvenusių žmonių programa — dėl šios žaliosios knygos (COM 2007 551 galutinis); http://ec.europa.eu/transport/clean/green_paper_urban_transport/index_en.htm, arba Mollenkopf et al. (Eds.) (2005) „Enhancing mobility in later life — Personal coping, environmental resources, and technical support“. Amsterdam: IOS Press.

⁽¹²⁾ Papildomų priemonių, padedančių išlaikyti savarankiškumą, pavyzdžių galima rasti, tarp kitų, Prancūzijoje (Hautes Corbières); CG VAL de Marne; France — discours colloque ANDASS), Vokietijoje (Berlyno ir Frankfurto prie Maino pavyzdžiai), JK (Newcastle).

⁽¹³⁾ Žr., pvz., Sveikatos ir vartotojų apsaugos generalinio direktorato (GD SANCO) publikaciją „Healthy Ageing: keystone for a sustainable Europe“ (http://ec.europa.eu/health/ph_information/indicators/docs/healthy_ageing_en.pdf).

grėsmė retai gyvenamose kaimo vietovėse ir (arba) atokiuose regionuose, kadangi juose toliau mažėja gyventojų, be to, daug dabar dar dirbančių gydytojų yra vyresnio amžiaus. Būtina neatiidėjiant plėtoti visapusišką sveikatos priežiūrą sukuriant tvirtą teritorinį tinklą. Ji apima (įskaitant vyresnio amžiaus žmonių kaip pacientų teisių apsaugą ⁽¹⁴⁾):

- medicininę, ypač geriatrinę priežiūrą ir reabilitaciją, kurią teikia gydytojai ir paslaugų teikėjai, kurie specializuojasi gerontologijos ir geriatrijos srityse,
- ambulatorinės priežiūros paslaugas ir pagrindinę pagalbą, kurią teikia lankančios mobiliosios tarnybos,
- paliatyvios priežiūros paslaugas ir psichologinę pagalbą šeimoms,
- patarimus ir informaciją pacientų teisių ir galimybės gauti paramą klausimais,
- konsultavimo ir informavimo tarnybas, prevencijos įstaigas ir paskatas (ugdyti sveikos mitybos, fizinio aktyvumo įpročius, vengti griuvimo, sveiką gyvenimo būdą siejant su tam tikromis premijomis),
- techninės pagalbos priemonės ir sistemas, nepakeičiančias paties asmens indėlio (žr. skyrių „Naujos technologijos“),
- formalių ir neformalių socialinės paramos sistemų, tarp jų piliečių biurų ir konsultavimo tarnybų, savipagalbos grupių ir šeimos narių, slaugančių artimuosius, grupių bei kaimynų pagalbos grupių rėmimą ir kūrimą.

Išbandyti ir patikrinti tokių paramos sistemų modeliai jau taikomi įvairiose valstybėse narėse ⁽¹⁵⁾.

3.2 Pasirengimas kritiškoms situacijoms ir oriai gyvenimo pabaigai

3.2.1 Kritiškos situacijos

Turi būti imamasi priemonių, kad vyresnio amžiaus žmonėms, kurie nebegali savimi pasirūpinti, susidarius kritiškoms situacijoms, pavyzdžiui, kilus potvyniui, užsitęsus karščiams arba įvykus katastrofai, būtų galima laiku suteikti pagalbą.

⁽¹⁴⁾ Plg. EESRK nuomones 1447/2004, 1465/2007, 1256/2007 ir 501/2008 3 išnašą.

⁽¹⁵⁾ Suomijos pavyzdys: *Preventive work in Jyväskylä — Finland.ppt*; Prancūzijos pavyzdys: *Poitiers.pdf*; *Strasbourg.pdf*; „Le Guide de l'Adiant Familial“.

3.2.2 Gyvenimo pabaigos problemos

Paskutinis gyvenimo etapas yra ginčytinas klausimas, įvairiose valstybėse narėse esama skirtingų taisyklių (aktyvi ir pasyvi eutanazija). Šiuo klausimu turi būti užtikrintas teisinis aiškumas, kad būtų galima atsižvelgti į vyresnio amžiaus žmonių norus net progresuojant kognityviniams sutrikimams, pavyzdžiui, dėl gyvenimą prailginančių priemonių naudojimo. Pacientų valios išreiškimas gali būti tam tikra priemonė, tačiau būtina užtikrinti ypač pažeidžiamų asmenų apsaugą. Čia svarbų vaidmenį atlieka paliatyvi medicina ir nepagydomų ligonių slaugos namai. Apskritai orumas turi iki pat pabaigos būti svarbiausia veiksmų gairė.

Šiandien Europos Sąjungoje, kur 25 proc. gyventojų yra 60 metų ir vyresni, būtina sukurti pagrindą, skatinantį valstybes narses jų teisinėse sistemose numatyti priemones, užtikrinančias teisinių apibrėžtumą, kuris yra būtinas, kad būtų galima ramiai pasirengti paskutiniam gyvenimo etapui.

Todėl EESRK ragina surengti valstybių narių diskusiją dėl galimybės sukurti teisinį pagrindą, skirtą problemoms, susijusioms su paskutiniu žmogaus gyvenimo etapu. Juo remdamosi valstybės narės galėtų parengti tam skirtas teises priemones.

3.3 Socialinė integracija ir dalyvavimas visuomenės gyvenime

Socialinė integracija ir dalyvavimas visuomenės gyvenime yra pagrindiniai žmogaus poreikiai, kurie apima įvairius vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo aspektus. Svarbiausi iš jų yra šeiminiiai santykiai ir ryšiai su draugais palaikymas, mokamas darbas, savanoriškas darbas ir prasminga veikla, taip pat mokymasis visą gyvenimą bei dalyvavimas kultūriname ir visuomenės gyvenime.

3.3.1 Socialinė integracija per šeimą ir draugus

Vyresnio amžiaus žmonių socialinė aplinka keičiasi dramatiškai⁽¹⁶⁾. Daugėja senyvo amžiaus žmonių, kurie gyvena vieni. Didmiesčiuose ši dalis kartais siekia 50 proc. namų ūkių. Dėl to reikalinga socialinė politika ir (arba) organizacinės priemonės, taip pat techninės inovacijos

- pasitelkiant tinkamas priemones remti šeimos ir ne šeimos tinklus siekiant palengvinti vyresnio amžiaus žmones slaugančių asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo suderinimą⁽¹⁷⁾,

⁽¹⁶⁾ Žr. EESRK nuomonę Demografinių pokyčių tyrimų poreikis — pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybė ir technologijų poreikis (2004 9 15), pranešėja Heinisch (OL C 74, 2005 3 23). Plg. su EESRK nuomone dėl kartų santykių (2004 12 16), pranešėjas Bloch-Lainé (OL C 157, 2005 6 28); EESRK nuomonė dėl šeimos ir demografinės raidos (2007 3 14), pranešėjas Buffetaut (OL C 161, 2007 7 13); EESRK nuomonė dėl įsidarbinimo galimybių ir verslumo: pilietinės visuomenės, socialinių partnerių ir vietos bei regionų valdžios institucijų vaidmuo siekiant lyčių lygybės (2007 7 11), pranešėjas Clever (OL C 256, 2007 10 27) ir EESRK nuomonė Skatinti kartų solidarumą (2007 12 13, pranešėjas Jahier (OL C 120, 2007 5 16).

⁽¹⁷⁾ Žr., pvz., Flandrijos asociacijos VVSG veikla (*Flemish association Ageing VVSG-Vergrijzing-GRV-2006.pdf*) ir Švedijos vietos ir regionų valdžios institucijų asociacija (*Sweden — care for the elderly in Sweden today.pdf*).

- šiuo požiūriu EESRK atkreipia dėmesį į asmeninio ir profesinio gyvenimo suderinimo srityje atliekamą Komisijos darbą pagal atnaujintą socialinės darbotvarkės nuostatas bei į Europos socialinių partnerių pastangas šioje srityje,
- prisidėti prie bendros keletą skirtingų kartų veiklos⁽¹⁸⁾,
- apskritai skatinti žmonių iniciatyvą ir pilietinį aktyvumą,
- remti namų, kuriuose gyvena keletas kartų, steigimą.

3.3.2 Integracija ir dalyvavimas imantis prasmingos veiklos

Tiek mokamas darbas, tiek ir visuomeninis darbas gali padėti žmonėms integruotis ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Reikia nemažai nuveikti šiose srityse norint užtikrinti kuo ilgesnį aktyvų visuomeninį gyvenimą.

3.3.2.1 Dalyvavimas dirbant mokamą darbą

Dėl demografinės kaitos ir ją lydinčių socialinės apsaugos sistemų pokyčių ateityje bus gyvybiškai svarbu, tiek žmonėms, tiek ir įmonėms, kad vyresnio amžiaus žmonės dirbtų ir jų žinios būtų tinkamai panaudojamos ilgesnį laiką nei anksčiau. Siekiant sudaryti sąlygas išėjusiems į pensiją ir dėl finansinių priežasčių ar karjeros tikslais to pageidaujantiems asmenims dalyvauti visuomenės gyvenime dirbant (susijusios tikslinės grupės aptariamoms 1.1.3 punkte) būtų galima numatyti tokias priemones:

- laikantis Direktyvos, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus⁽¹⁹⁾, išėjimas į pensiją turėtų būti lankstesnis, atitinkamas pensijų bei mokesčių sistemų pritaikymas taikant užimtumo koncepciją, apimančią visas suaugusiųjų kartas⁽²⁰⁾; lygių galimybių principo laikymasis darbo užmokesčio srityje; iš esmės amžiaus ribą valstybėse narėse būtina nubrėžti tik tam, kad būtų galima apibūdinti, kada darbuotojai turi teisę baigti aktyvią darbinę veiklą, o ne tam, kad būtų galima uždrausti savanoriškai dirbti toliau,
- darbo vietos ir darbo aplinkos pritaikymas vyresnio amžiaus žmonėms, įskaitant fizinio krūvio mažinimą, sveikatos, saugos darbe standartų, darbo laiko grafikų ir darbo organizavimo gerinimą,
- technikos naudojimas ir, jei reikia, pritaikymas, kad darbo procesai būtų lengvesni,

⁽¹⁸⁾ Žr., pvz., Vokietijos šeimos, senjorų, moterų ir jaunimo ministerijos modelinę programą „Generationsübergreifende Freiwilligendienste“.

⁽¹⁹⁾ Direktyva 2000/78/EB.

⁽²⁰⁾ Suomijos pavyzdys rodo, kad esant teigiamoms paskatoms (vietoj finansinių nuostolių) ir lanksčioms pensinio amžiaus riboms (nuo 63 iki 68 metų) išėjimą į pensiją arba sprendimą ilgiau dirbti apmokamą darbą galima reguliuoti pagal individualius poreikius.

- galimų kliūčių šalinimas ir skatinimas sudaryti naujas darbo sutartis, susijusias su šiuo specifiniu pereinamuoju laikotarpiu, apimančiu priešpensinį ir pensinį laikotarpį, kurios leistų užtikrinti teisinį apibrėžtumą ir nesukurtų dar didesnio neuztikrintumo,
- kultūrinės permainos įmonėje visiško užimtumo strategijos link, kuria kryptingai skatinami individualūs gebėjimai nepaisant amžiaus ⁽²¹⁾.

3.3.2.2 Dalyvavimas prisiimant savanoriškus įsipareigojimus ir vykdant prasmingą veiklą

Norint, viena vertus, padidinti vyresnio amžiaus žmonių potencialą ir kartu kelti jiems prasmingas, jų gebėjimus atitinkančias užduotis, būtina:

- kaupti ir įtvirtinti praktikoje įgytas žinias, įskaitant socialinę elgseną ir ypatingus amato ir meninius įgūdžius,
- skatinti naujoviškas žinių perdavimo formas, įskaitant paramą kitoms kartoms ⁽²²⁾,
- sudaryti sąlygas lanksčiai pereiti iš darbinės veiklos į pensiją arba derinti profesinę ir visuomeninę veiklą savanorišku pagrindu ir nepatiriant finansinių nuostolių,
- remti savanorišką veiklą ⁽²³⁾ per tęstinį mokymą ir įtraukiant į vietinius bei platesnio nei regioninio masto projektus,
- steigti institucijas, kurios sudarytų galimybę vyresnio amžiaus žmonėms atlikti daugiau savanoriškų darbų, tačiau tai neturėtų pakeisti mokamo darbo.

3.4 Švietimas ir visuomeninė veikla

Pagrindinė būtina sąlyga, kad vyresnio amžiaus žmonės dalyvauti visuomenės gyvenime ir būtų aktyvūs, yra švietimas ir mokymasis visą gyvenimą bei dalyvavimas vyresnio amžiaus žmonių poreikius atitinkančioje veikloje. Tam būtina pritaikyti teikiamus pasiūlymus vietos, regionų ir viršregioniniu lygiu:

- mokymasis visą gyvenimą siekiant išlaikyti vyresnio amžiaus darbuotojų įgūdžius. Šia prasme įmonės taip pat raginamos sudaryti sąlygas imtis atitinkamų veiksmų ir juos remti. Kartu reikia sukurti paskatas (pvz., mokestinio pobūdžio),

⁽²¹⁾ Žr., pvz., Naegele, G. & Walker, A. (2006): „A guide to good practice in age management. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions“, Dublinas.

⁽²²⁾ Pavyzdžiui, ESF finansavo projektą Didžiojoje Britanijoje, kuris suteikė galimybę buvusiems vadybininkams, vyresniems nei 50 metų, konsultuoti ir globoti jaunesnius kolegas ir baigusius pouniversitetines studijas absolventus daugiau nei 200 MVĮ.

⁽²³⁾ Žr. EESRK nuomonė (2006 12 13) *zu dem Thema „Freiwillige Aktivitäten, ihre Rolle in der europäischen Gesellschaft und ihre Auswirkungen“*, Pranešėjas: Frau KOLLER (OL C 325 vom 30.12.2006).

- bendros tolesnės visų lygių švietimo galimybės ⁽²⁴⁾ (nuo visiems prieinamų galimybių iki universitetinio išsilavinimo),
- mokymo kursų kokybės įvertinimas ir užtikrinimas,
- diplomų ir kvalifikacinių pažymėjimų ⁽²⁵⁾, įgūdžių ir gebėjimų, taip pat įgytų vyresniame amžiuje, pripažinimas visoje ES siekiant užtikrinti judumą ⁽²⁶⁾ per sieną, taip pat savaiminio mokymosi metu įgytų žinių pripažinimas,
- mokymosi kursai, skirti besirengiantiems išeiti į pensiją,
- globėjų, padedančių vyresnio amžiaus žmonėms pasirengti naujam jų gyvenimo etapui, rengimas ⁽²⁷⁾,
- mokymasis, skirtas kelioms kartoms, užuot skirsčius besimokančiuosius pagal kartas (vienu metu duoti ir gauti),
- mokymo kursai, skatinantys įvairių kartų dalyvavimą (pvz., močiučių ir senelių teikiamos paslaugos),
- kursai esminiais finansiniais ir teisiniais klausimais ⁽²⁸⁾ (siekiant apsaugoti vyresnio amžiaus žmonių interesus, ypač kalbant apie prekybą internetu),
- naujų IRT mokymo kursai,
- galimybės naudotis informacija ir ją gauti (laikraščiai, radijas, TV, internetas),
- įvairios galimybės sportuoti atsižvelgiant į skirtingus gebėjimus ir interesus,
- laisvalaikio ir turizmo ⁽²⁹⁾ pasiūlymai atsižvelgiant į konkrečius kultūrinius poreikius ⁽³⁰⁾.

3.5 Vyresnio amžiaus žmonės kaip vartotojai

Vyresnio amžiaus žmonių poreikiai yra labai įvairūs, tai pasakytina ne tik apie apsirūpinimą kasdieninio vartojimo prekėmis (žr. 3.1.2 skyrių), bet ir apie ilgalaikio vartojimo prekes, taip pat apie technines pagalbos priemones ir paramos sistemą (taip pat žr. 3.6 skyrių) ir įvairiausių paslaugų užtikrinimą. Visa tai turėtų atverti naujas darbo galimybes jaunesniems žmonėms.

⁽²⁴⁾ Žr. EESRK nuomonės: Integruota veiksmų programa švietimo ir mokymosi visą gyvenimą srityje (2005 2 9), pranešėjas Koryfidis (OL C 221, 2005 9 8); Bendrieji visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimai (2006 5 18), pranešėja Herczog (OL C 195, 2006 8 18); Visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimai (2007 5 30), pranešėjas Rodríguez (OL C 175, 2007 7 27) ir EESRK nuomonė Suaugusiųjų mokymasis (2008 3 13), pranešėjas Heinisch (OL C 204, 2008 8 9).

⁽²⁵⁾ Vyksta nepažeidžiant Direktyvos 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo.

⁽²⁶⁾ Pvz., dėl vyresnio amžiaus žmonių praktikos ir savanoriškos veiklos.

⁽²⁷⁾ Kaip modelį galima paminėti projektą „Transition — Ausbildung zum/zur Übergangsbegleiter/in für frühkindliche Bildungsprozesse“ vykdančią Socrates Grundtvig 1.1 programą (<http://www.elternverein-bw.de>).

⁽²⁸⁾ Žr. Komisijos komunikatą dėl finansinio švietimo COM(2007) 808, 2007 12 18, p. 7.

⁽²⁹⁾ Plg., pvz., projektą „Travelagents“ (www.travelagentsproject.org).

⁽³⁰⁾ Plg., pvz., projektą „AAMEE“ (<http://www.aamee.eu/>).

Sąlygos:

- bendras gaminių dizainas laikantis principo „Universalusis dizainas“ arba „Skirta visiems“⁽³¹⁾ kartu su gerai įskaitoma ir suprantama informacija apie vartojimo prekes,
 - vengti diskriminavimo dėl amžiaus ir negalios, susijusio su galimybėmis gauti paslaugas, ypač finansines⁽³²⁾,
 - vartotojų, taip pat ir vyresnio amžiaus, teisių apsauga,
 - pastaraisiais metais pasikeitė į pensiją išėjusių migrantų padėtis. Dauguma jų turės tenkintis menka pensija, jiems gali prireikti sveikatos ir socialinės priežiūros paslaugų, kurias dabartinės sveikatos ir socialinės apsaugos sistemos teikia nedideliu mastu. Į pensiją išėję migrantai atsiduria tuščioje vietoje tarp dviejų valstybių nacionalinių nuostatų, nes jie neįgijo teisės į socialinę apsaugą nei savo kilmės šalyje, nei šalyje, kurioje gyvena. Siekiant tikrų permainų, visoje ES reikėtų daugiau supratimo ir diskusijų šia tema, tam europinis lygmuo yra tinkamas ir jis naudingas piliečiams.
- lengvesnę atitinkamos techninės įrangos ir tinklų prieigą ir jų naudojimą atsižvelgiant į didėjančių šių sistemų sudėtingumą ir pritaikant prie specialių vyresnio amžiaus žmonių poreikių (pvz., regėjimo problemos, lietimo juslių pablogėjimas),
 - kad būtų atsižvelgta į vyresnio amžiaus vartotojų poreikius ir numatyti priemonės, skirtas didinti jų motyvaciją naudotis IRT,
 - visų suinteresuotų subjektų dalyvavimą ir etinių bei teisinių aspektų įvertinimą, ypač naudojant elektroninės kontrolės sistemas esant senatvinei silpnaprotystei,
 - papildomas priemonės, pavyzdžiui, integruotos konsultavimo, įdiegimo ir priežiūros paslaugas, taip pat socialines paslaugas,

3.6 Galimybės naudotis informacijos ir ryšių technologijomis (IRT)

Be būsto, sveikatos, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir švietimo klausimų, naujų technologijų naudojimas tampa vis svarbesnę vyresnio amžiaus žmonių nepriklausomo, aktyvaus gyvenimo sąlyga. Tai taip pat pasakytina apie visuotinės svarbos paslaugas, skirtas tiek vyresnio amžiaus asmenims, tiek papildomai ekonomikos vystymo veiklai regionų ir aukštesniu lygiu⁽³³⁾. Tam būtina užtikrinti:

- kad kuo ankstyvesniame programinės įrangos kūrimo etape būtų siekiama kuo paprastesnės prieigos, o kuriant aparatinę įrangą siekiama, kad ne(be)mokantys ja naudotis galėtų optimaliai pasinaudoti šios įrangos galimybėmis,
- galimybes naudotis informacinėmis ir ryšių technologijomis, tarp jų — kasdienį gyvenimą palengvinanti aplinka (angl. *Ambient Assisted Living*), e. mokymosi, e. sveikatos, e. priežiūros ir e. reabilitacijos technologijos; technologijos gali padėti, tačiau jos neatstos asmeninių kontaktų⁽³⁴⁾,

⁽³¹⁾ Žr. „Europos Universalus projektavimo „Skirta visiems“ ir e. prieinamumo tinklas“ (EDeAN; <http://www.edean.org/>).

⁽³²⁾ Pvz., vyresnio amžiaus asmenims, pasitraukusiems iš darbo rinkos arba tapus bedarbiais, būtų tikslinga teikti smulkias paskolas, kurios padėtų pradėti savarankišką veiklą.

⁽³³⁾ Žr. EESRK nuomonę (2008 5 29) Bendrijos dalyvavimas kelių valstybių narių įgyvendinamoje mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros programoje, skirtoje vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo kokybei pagerinti panaudojant naujas informacines ir ryšių technologijas (IRT), pranešėja Darmanin (OL C 224, 2008 8 30); ES Parlamento pranešimas RR\39694EN.doc, PE396.494v03-00; Malanowski, N., Ōzciwelek, R. and Cabrera, M.: „Active Ageing and Independent Living Services: The Role of Information and Communication Technology“. JRC Scientific and Technical Report, EUR 2346 EN — 2008.

⁽³⁴⁾ Žr. šiame kontekste veiksmų planą „Senėjimas informacinėje visuomenėje“ (COM(2007) 332 galutinis) programą *Ambient Assisted Living Joint Research Programm* (<http://www.aal-europe.eu/>), Septintosios MTTP (2007–2013) (http://ec.europa.eu/research/fp7/index_en.cfm) ir „Seniorwatch 2 — Assessment of the Senior Market for ICT, Progress and Developments“ (http://ec.europa.eu/information_society/activities/einclusion/research/ageing/index_en.htm).

- kad būtų atsižvelgta į didėjančių socialinių permainų poveikį ir naują kitų kartų patirtį bei interesus.

3.7 Finansinis saugumas

Valstybės narės turėtų būti paragintos užtikrinti vyresnio amžiaus asmenims saugaus, taigi, ir oraus gyvenimo sąlygas per visą pensinį laikotarpį neatsižvelgiant į tai, ar jie dalyvauja ar ne visuomenės gyvenime.

Atsižvelgiant į struktūrines permainas, esamas pensijų ir socialinių sistemų reformas, augančias pragyvenimo išlaidas bei tuo pačiu metu mažėjančią pirkimo galią, daugėja žmonių, kuriems gresia skurdas. Visų pirma senyvo amžiaus moterys ir darbuotojai, ilgesnį laiką buvę bedarbiais, kai kuriose valstybėse narėse gyvena skurde.

Kad būtų užtikrintas socialinės apsaugos sistemų tvarumas, valstybės narės turi skatinti dar dirbančius asmenis sudaryti grupinę ar individualią pensijos sutartį ir stebėti šioje srityje veikiančių privačių operatorių mokumą. Iš esmės jos turi visiems užtikrinti minimalias pajamas, kurias gaudami vyresnio amžiaus asmenys galėtų gyventi oriai neatsižvelgiant į jų asmeninio gyvenimo aplinkybes.

4. Konkrečios pastabos ir rekomendacijos

Komitetas ragina imtis šių priemonių tiek valstybių narių, tiek ir ES lygmeniu, kad būtų sukurtas tvirtas pagrindas reikalingoms restruktūrizavimo ir naujovių strategijoms:

4.1 Priemonės valstybių narių lygmeniu

4.1.1 Nacionalinių ir regioninių ataskaitų parengimas

Iš pradžių būtina atlikti regioninę padėties analizę. Komitetas ragina Komisiją reguliariai rengti ataskaitas apie padėtį kiekvienoje valstybėje narėje, kuriose taip pat būtų pateikta informacija apie vyresnio amžiaus žmonių veiklos potencialą.

4.1.2 Informacinės medžiagos kaupimas ir skleidimas

Komitetas mano, jog yra labai svarbu, kad besidominčiai visuomenei, vyresnio amžiaus žmonėms būtų nesunkiai prieinama atitinkama informacija, žinios ir geriausios patirties pavyzdžiai, įskaitant ligšiolinius mokslinių tyrimų rezultatus bei naujausias ekspertų grupių išvadas. Visų pirma mokslinių tyrimų rezultatai turėtų būti geriau perteikiami tarp mokslininkų, politikų ir vartotojų (vyresnio amžiaus žmonių ir jų atstovų).

4.1.3 Dabartinės valstybių narių patirties apsvaistymas ir sugretinimas

Komitetas ragina kaupti geriausią regionų patirtį, ją palyginti, įvertinti ir nustatyti, ar ją galima panaudoti kitose srityse ir pritaikyti kituose regionuose. Tokio darbo tikslas — parengti *Geriausios praktikos pavyzdžių sąrašą*, kuriuo galėtų naudotis kiti⁽³⁵⁾.

4.1.4 Naujas vyresnio amžiaus įvaizdis

Visuomenėje, kurios gyventojai sparčiai senėja, negalima „neaktyviais“ laikyti žmonių, jeigu jie nutraukia savo darbinę veiklą. Čia būtina persvarstyti padėtį visais lygmenimis (politiniu, ekonominiu, socialiniu). Valstybės ir regionai ypač gerai galėtų rengti reguliarias „aktyvų senėjimą“ skatinančias kampanijas.

4.1.5 Komitetas siūlo įgyvendinti **europietišką žiniasklaidos kampaniją**, skatinančią naują vyresnio amžiaus įvaizdį, kuriuo pripažįstamas vyresnio amžiaus žmonių (tarp jų migrantų) indėlis į visuomenės gyvenimą ir pagarba jų amžiui.

⁽³⁵⁾ Pavyzdžiui, Velse yra įstatymų numatyta vyresnio amžiaus žmonių reikalų komisaro, atliekančio politikos ir teisės aktų stebėseną, remiančio ir užsakančio mokslinius tyrimus, pareigybė, įsteigta remiantis vaikų reikalų komisaro patirtimi.

4.2 Europinio lygmens priemonės

4.2.1 Europos Komisijos ekspertų grupėje, nagrinėjančioje demografinius klausimus, sudaryti **papildomą ekspertų grupę „Senėjimas“**.

4.2.2 Įsteigti **Europos aljansą „Aktyvus gyvenimas senatvėje“** pagal „Europos šeimų aljansą“⁽³⁶⁾ turint tikslą valstybėms narėms keičiantis patirtimi sukurti aktyvaus senėjimo paskatas ir remti bendradarbiavimą bei mokymąsi vieniems iš kitų Europos Sąjungoje. Šis aljansas galėtų puikiai rengti europines konferencijas ir seminarus.

4.2.3 Europos senėjimo problemų tyrimo centro steigimas

Padėties ir patirties ataskaitos parodys, kuriuos aspektus ir regioninius ypatumus reikia tirti toliau⁽³⁷⁾. Taip pat reikia apibendrinti ir plačiau skleisti bei įtraukti į politiką ir praktiką ankstesnių mokslinių tyrimų programų išvadas ir statistinius duomenis⁽³⁸⁾. Europos amžiaus tyrimų centras, sekant JAV „National Institute on Ageing“ (Nacionalinis senėjimo problemų tyrimo institutas) pavyzdžiu, būtų puiki priemonė konsoliduoti, integruoti ir toliau plėtoti statistinius ir kitus susijusius duomenis.

4.2.4 Įtraukti tarpdalykinę temą „Senėjimas“ į Aštuntąją bendrąją mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros programą

Įtraukus į Aštuntąją bendrąją mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros programą tarpdalykinę temą „Senėjimas“, kuriai būtų skirtas atskiras biudžetas, būtų galima suvienyti mokslinių tyrimų pastangas.

4.2.5 Sukurti bendrą Europos interneto portalą

Tokiame interneto portale turėtų būti pristatomos visuomenei, ypač vyresnio amžiaus žmonėms, visos su vyresnio amžiaus klausimais susijusios pavienių generalinių direktoratų priemonės. Informacinė medžiaga turi būti prieinama atitinkamuose interneto tinklalapiuose.

⁽³⁶⁾ Žr. http://ec.europa.eu/employment_social/families/european-alliance-for-families-de.html.

⁽³⁷⁾ Plg. EESRK nuomonę dėl Komisijos komunikato Tarybai, Europos Parlamentui, EESRK ir Regionų komitetui — Europos mokslinių tyrimų erdvės link, (OL C 204, 2000 7 18).

⁽³⁸⁾ Rekomendacija 7-ajai bendrajai mokslinių tyrimų programai. Žr. EESRK nuomonę Demografinių pokyčių tyrimų poreikis — pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybė ir technologijų poreikis (2004 9 15), pranešėja Heinisch (OL C 74, 2005 3 23).

4.2.6 Sukurti vietas, regionų ir nacionalinius interneto portalus remiantis Europos interneto portalu

4.2.7 Parama demografiniam fondui iš struktūrinių fondų ⁽³⁹⁾

Atsižvelgiant į ypač kritišką regionų padėtį, susidariusią dėl mažėjančio gyventojų skaičiaus, visų pirma dėl kaimo regionų ir regionų, kuriuose augimas nesiekia vidurkio, Europos demografijos fondas turėtų būti naudingas ir remti geras iniciatyvas.

4.2.8 **Papildyti naujais prioritetais mokymosi visą gyvenimą programą**, skirtą rengti globėjus, talkinančius pereinant iš vieno gyvenimo etapo į kitą.

4.3 Remiantis siūlomomis priemonėmis, galima sukurti rekomenduojamų veiksmų ir politinių priemonių koncepcijas. EESRK prašo Komisijos būsimame komunikate atsižvelgti į šiuos pasiūlymus.

2008 m. rugsėjo 18 d., Briuselis

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas
Dimitris DIMITRIADIS

⁽³⁹⁾ 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantį Reglamentą Nr. 1260/1999. Žr. taip pat EESRK nuomonę dėl Ketvirtosios ekonominės ir socialinės sanglaudos ataskaitos, pranešėjas Derruine (OL C 120, 2008 5 14).